

1821 YUNAN DEVRİMİ
YUNAN TARİHYAZIMINDA YENİ YAKLAŞIMLAR

—
HAZIRLAYANLAR
KONSTANTINA ANDRIANOPOULOU
ANNA VAKALI

ÇEVİRENLER
FULYA AKTÜRE
ASLI DAMAR-ÇAKMAK
GÜNEŞ FINDIKOĞLU
DEFNE ORHUN
AYŞE GÜLSEVİN TAMER
ALTUĞ YILMAZ

TARİH VAKFI YURT YAYINLARI

Sarıdemir Mah. Ragıp Gümüşpala Cad. No: 10
34134 Eminönü/İstanbul
Tel: (0212) 522 02 02 - Faks: (0212) 513 54 00
www.tarihvakfi.org.tr - tarihvakfi@tarihvakfi.org.tr
© Tarih Vakfi Yurt Yayınları, 2021

Yayıma Hazırlayan

Y. Doğan Çetinkaya, İsmet Akça

Editöryel Okuma

Foti Benlisoy

Kitap Uygulama

Aşkın Yücel Seçkin

Kapak Tasarımı

Haluk Tuncay

Baskı

Karmat Ambalaj ve Geri Dönüşüm San. Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi C Blok No:234
Topkapı - Zeytinburnu - İSTANBUL Tel:+902125658097 Fax:+90212612639

Yayıncı Sertifika Numarası: 45602

Matbaa Sertifika Numarası: 44718

Birinci Basım: Aralık 2021

ISBN 978-975-333-394-8

Bu eser Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciği'nin katkılarıyla basılmıştır. Bu kitapta yer alan görüşler FES Derneği Türkiye Temsilciği'nin görüşlerini temsil etmez.

Tarih Vakfi olarak teşekkür ederiz...

İÇİNDEKİLER

HAZIRLAYANLARIN NOTU	i
GİRİŞ	iii
Konstantina Andrianopoulou, Anna Vakali: <i>Önsöz: Türkçede Bir 1821 Kitabı</i>	v
Anna Vakali: <i>1821 Devrimi Hakkında Yunan Tarihyazımında Arayışlar</i>	1
İDEOLOJİK KAVRAMLAR	19
Michalis Sotiropoulos, Antonis Hadjikyriacou: <i>Geriye Adım Atarak Muharebeye Yürümek: 1821'in Siyasi Kavramları ve Devrimler Çağı</i>	21
Alexandra Sfoini: <i>"Devrim": Sözcüğün 1821 Metinlerindeki Kullanımı ve Anlamları</i>	47
DEVİRİM ÖNCESİ VE SIRASINDAKİ SİYASİ ÇATIŞMALAR	67
Elpida K. Vogli: <i>Yunan Devrimi'nin Karizmatik Lideri için Beyhude Arayış: Filiki Eteria, Yerli Liderler ve Güç Dengeleri</i>	69
Dionisis Tzakis: <i>1821 Devriminde Savaş ve İktidar İlişkileri</i>	89
DEVİRİM VE ENTERNASYONALİZM	107
Yanna Tzourmana: <i>"Tüm Meskûn Dünya İçin Reform". Devrimci Enternasyonalizm ve İngiliz Filhelenizmi, 18.-19. Yüzyıl</i>	109
Anna Karakatsouli: <i>Filhelenler ve Yunan Devrimi: Ulusötesi Boyut</i>	129

ADALARDA DEVRİM	145
Yannis Spyropoulos: <i>"İnanç ve Vatan Uğruna" Kan Davaları mı? 1821 Arifesinde Batı Girit'te Hristiyanlar Arası Şiddet ve Osmanlı Siyaseti</i>	147
Dimitris Dimitropoulos: <i>Karada Korsanlar mı? Mülteciler, Hükümet İzinli Korsanlar ve Mücadele Yıllarında Kıyı Yerleşimlerinde Gündelik Yaşam</i>	163
OTOBİYOGRAFİK METİNLERİN İŞİĞİNDE DEVRİM	179
Nikos Theotokas: <i>Makriyannis'in "Tarihçeleri". Sessiz Bir Dünya için Tanıklıklar</i>	181
Nikos Rotzokos: <i>1821 Devrimi'nin Moralı Savaşçıların Anılarında Yerel ve Ulusal Kimlik</i>	199
Christos Loukos: <i>1821 Devrimi Sırasında Erotik İlişkiler ve Cinsel Pratikler</i>	221
OSMANLILARIN TEPKİLERİ	239
Sofia Laiou, Marinos Sariyannis: <i>Kişisel Bir Anlatı Olarak Hatırat: Moralı Yusuf Bey ve Kabudlu Vasfi Efendi'nin Metinleri</i>	241
Leonidas Moiras: <i>Filiki Eteria'nın Varlığı ve İşleyişine Dair Osmanlı Yaklaşımları</i>	257
DEVİRİMİN HAFIZASI	273
Mitsos Bilalis: <i>Kahramanı Resmetmek. 1821 ve Çağdaş Yunan Görsel Tarihi Kültürü</i>	275
Christina Koulouri: <i>İlk Kutlanışından (1838) 20. Yüzyıl Başlarına Dek 25 Mart Yunan Ulusal Yıldönümleri</i>	291
EK	313
Sözlük (Konstantina Andrianopoulou, Anna Vakali)	315
Haritalar (Ceyda Sungur)	325

“DEVİRİM”: SÖZCÜĞÜN 1821 METİNLERİNDEKİ KULLANIMI VE ANLAMLARI ¹

ALEXANDRA SFOINI, ULUSAL ARAŞTIRMA KURUMU
YUNANCADAN ÇEVİREN: FULYA AKTÜRE

Devrim, devrimden önceki yüzyıllarda bilinmeyen bir sözcük değildir. Osmanlı idaresine karşı itaatsizlik bağlamında *ayaklanma*, *isyan* ve aynı zamanda yenicilerin ve paşaların sultana karşı yerel başkaldırıları ya da Hıristiyan reayanın Avrupa hükümdarlarıyla Türklere karşı işbirliği yapmalarını ifade etmek için eşkıyalık anlamına da gelen *zorbalık* sözcüklerinin muadili olarak kullanılır. ² Sözcüğün modern anlamda kullanımları Fransız devrimi sonrasında söz konusu olur. Yurtsever Velestinlis Rigas’ın* 1793 Fransız anayasası çevirisi olan *Yeni Siyasi Yönetim*’nde, 35. maddede tiranlara karşı devrimin (fr. *insurrection*) halkın hakkı ve görevi olduğu açıkça belirtilir. ³ *Helen Nomarsisi* adlı anonim eserde (1806) *devrim* sözcüğü Rigas’la bağlantılı olarak modern koşullara, yurtseverlik ve özgürlük kavramlarına karşılık gelirken isyankâr sözcüğü, sultana karşı paşaların ayrılıkçı hareketlerini ve keza taşrada gerçekleşen haydutluk ve yağma hareketleriyle ilgili geleneksel bağlamlarda ve Osmanlı hükümdarının imparatorluğu yönetmekteki

- 1 İlk yayın Dimitris Dimitropoulos, Christos Loukos, Panagiotis (ed.), *1821 Devrimi’nin Görünümleri* (Yunanca’da), Konferans tutanakları, Atina 12 ve 13 Haziran 2015 (Atina: Çağdaş Yunan Araştırmaları Derneği, Mnimon Dergisi, 2018), s. 307-340.
- 2 Olga Katsiardi-Hering, “Güneydoğu Avrupa’da Osmanlı İmparatorluğu’nun Hıristiyan Tebaasının İsyanlarından Devrimlerine (1530-1821) Bir Tipoloji Denemesi”, *Balkanlar. Modernleşme, Kimlikler, Fikirler. Profesör Nadia Danova Anısına Dergisi* (Yunanca), (İrakiio: Girit Üniversitesi Yayınları, 2014), s. 575-618. (Ayrıntılı bibliyografya da içerir).
- 3 A. V. Daskalakis, *Velestinlis Rigas’ın Yönetim Biçimi* (Yunanca), (Atina: Vagionakis 1976), s. 85. (Yayın Fransızca metni de içerir).

aczeni ve tebasının güvenliğini garanti altına alamayışını ortaya koymayı amaçlayan olumsuz anlam yüklü bir sözcüktür.⁴

Çalışmamızın devamında *devrim* sözcüğünün, 1821 sürecinin başrol oyuncularının ve içlerinden bazıları Filiki Eteria* üyeleri de olan ve bu süre zarfında hem isyancı bölgelerle hem de Avrupa'da olup bitenlerle temas halinde olan diasporadaki eğitilmiş Yunanların bazı belirleyici metinleri aracılığıyla hem etimolojik hem de semantik alanda nasıl geliştiğini irdeleyeceğiz. Nihayetinde, devrim teorisine anlamını veren de bu “aydınlar” olmuştur.⁵

Cemiyet Hareketi mi Ulusal Hareket mi?

Filiki Eteria'nın konspiratif kelime dağarcığında devrim, *bilanço*,⁶ olarak adlandırılırken belgelerinde *ayaklanma* ve başka dolaylı ifadelerle karşılaşılır. Aleksandros İpsilantis'in* kaleme aldığı ve daha başlığında tüm ulusun uğrunda savaş verdiği temel değerlerin bileşiminin ortaya konduğu “İman ve Vatan İçin Mücadele” (24 Şubat 1821),⁷ bildirisinde, kavram, “tüm Yunanistan barbarların ağır boyunduruğundan kurtulmak için silaha sarıldı” gibi dolaylı şekillerde ifade edilir. Devrim ulusal bir haktır; köleliğin, zorbalığın ve despotizmin zıttı, vatanseverlik, Aydınlanmanın yayılması, Avrupa'ya yönelmek ve atalara

4 Anonim bir Helen, *Helen Nomarşisi yani Özgürlük Üzerine Söylev* (Yunanca), (Atina: G. Valetas, 1982), s. 206, 215, 218-220.

5 Spyros I. Asdrahas, “1821 İçin”, *Hatırlatmalar. Tarihsel Notlar* (Yunanca), (Atina: Themelio, 2014), s. 159-162.

6 *Bilanço* savaş anlamına da gelir. Bkz. *Ksanthos'un arşivi* (Yunanca), c. 1, (Atina: Yunanistan Tarihi Etnoloji Derneği, 1997), s. 25.

7 Bildiriyi İpsilantis imzaladı, ancak onun yazarı kendisinin de Fransız arkadaşlarına yazdığı ve bildirisinin Fransızca'ya çevrilip çevrilmediğini ve nasıl bir izlenim bıraktığını sorduğu mektuplarda açık ettiği gibi Georgios Kozakis-Tipaldos olmalıdır (Trieste, 6 Haziran 1821); bkz. Yeorgios Laios, *1821'in Yayınlanmamış Mektup ve Belgeleri. Avusturya Arşivlerinden Tarihi Belgeler* (Yunanca), (Atina: Difros, 1958) s. 115-117. Tipaldos Lesvoslu Veniamin'in öğrencisiydi ve bildirisinin yazımında kendilerinden etkilendiği Korais'in eserlerinin, ideologların ve *Helen. Nomarşisi'nin* hayranıydı. Bkz. Roksanı D. Argiropoulou, “Aydınlanma ve Romantizm arasında Yeorgios Kozakis-Tipaldos”, *Çağdaş Yunan Etik ve Siyasi Düşüncesi. Aydınlanmadan Romantizme* içinde (Yunanca), (Selanik: Vanias, 2003), s. 197-209.

öykünmektir; yani Fransız devriminin ve Aydınlanmanın temel ilkeleri olarak kabul edilebilecek kavramların ifadesidir.⁸

İpsilantis açıkça Fransız devrimine ve muhtemelen o zamanın Avrupa'sındaki diğer devrimci hareketlerine atıfta bulunarak özgürlükleri ve refahlarını artırmak için savaşan Avrupa halklarını örnek gösterir. Liberallerin işbirliğini ve despotizmin çöküşünü verili kabul eder.⁹ Devrim ataların özgürlüğüyle ve liberal Avrupa alanıyla bağlantılıydı; diğer yandan da mücadeleye yardım edecek bir büyük güce dair imarlarda da bulunuyordu. Ancak Rusya'nın yardımı verili değildi ve mesele, 14 Mart'ta Kapodistrias'ın* İpsilantis'e yazdığı ve çarın emriyle Filiki Eteria'nın mutlakiyetçi rejimleri sarsmayı amaçlayan gizli bir örgüt olarak kınandığı mektupla netlik kazandı. Bununla birlikte yeniden doğuşunu ve özgürlüğünü hedefleyen Yunan ulusunun varlığı kabul edilmekte ancak bu hedefi, "isyan ve iç savaş yoluyla [...] karanlık girişimlerle, kirli entrikalarla" gerçekleştirmemesi gerektiği belirtiliyordu. Buna bağlı olarak da, Eflak ve Boğdan'daki ihtilal* müttefik Osmanlı İmparatorluğu'yla ilişkileri kesmeyi mazur göstermiyordu.¹⁰

- 8 Vassilis Kremmidas, "Osmanlı Egemenliğinin Sonunda Avrupa İdeolojilerinin Helenizm Tarafından Kabulü" (Yunanca), *Theseis* no. 42 (Ocak-Mart 1993), s. 27-32. Ayrıca bkz. *Aleksandros İpsilantis'in Doğumunun 200. Yılı Anısına (1792-1992)* (Yunanca), İki Günlük Bilimsel Konferans, Selanik, 25-26 Şubat 1993 (Selanik: Makedonya Araştırmaları Derneği, 1995); Yannis Yannopoulos, *Aleksandros ve Dimitrios İpsilantis, Yeni Yunanistan'ın Kurucuları* (Yunanca), ed. Vassilis Panagiotopoulos (Atina, Ta Nea, 2010). İpsilantis'in bildirimlerinin dilinin Vlademirescu'nunla karşılaştırmalı analizi için, bkz. Lia Brad-Chisacof, "The Language of Tudor Vlademirescu's and Alexandre Hypsilantis' Revolutionary Proclamations", *Revue des Études Sud-Est Européennes* XXVI/1 (1988), s. 35-42.
- 9 "İman ve Vatan İçin Savaş" (Yunanca); bkz. İoannis Filimon, *Yunan Devrimi Hakkında Tarihsel Deneme* (Yunanca), c. 2 (Atina 1859), s. 79-86. Ayrıca bkz. Kremmidas, "İman ve Vatan İçin Savaş. Yirmibir Çalışmaları Üzerine Metodolojik Öneriler" (Yunanca), *Theoria kai Koinonia* no. 5 (Haziran 1991), s. 67-82.
- 10 I. Filimon, *age*, s. 325. Mektubun analizi için, bkz. Yannis Yannopoulos, "Diplomasi. Avrupa Rekabeti ve Yunan Devletinin Kuruluşu", *Çağdaş Yunan Tarihi 1770-2000* (Yunanca) içinde, ed. V. Panagiotopoulos, c. 3 (Atina: Ellinika Grammata, 2003), s. 248-249. İpsilantis-Kapodistrias-Çar ilişkileri, olası Rus yardımı ve devrimin ön hazırlığı için, bkz. *Yunan Devrimi'ndeki İki Prens. Görgü Tanığının Mektupları ve Prens Yeorgios Kantakuzinos'un Bir Muhturası* (Yunanca), (Atina: Ulusal Araştırma Kurumu-Asini Yayınları 2015), s. 117 ve sonrası.

Rus kınaması Mart sonlarında duyuldu, bu esnada Filiki Eteria harekete geçmişti bile. Devrim Bâb-ı Âli'nin emriyle Patrikhane tarafından da kınanmıştı. Patrik 5. Gregorios'un aforozunda (23 Mart 1821), aktarılanlara göre, "hepimizin ortak velinimeti olan devlete ve hükümdarlığın yenilmezliğine karşı haydutça ve döneğe bir ruh"tan bahsedilir.¹¹ Bu kınama devrimin güney Yunanistan'da patlak vermesini engellemedi.¹² Mora ve İdralıların (Hydra) 25 Mart'taki manifestolarında "tiranlara karşı silahlandık" ya da "Yunan ulusu barbarların zincirlerini kırmak için silahlara koşuyor" gibi dolaylı ifadelere rastlanır ve "Yunan ulusunun" "haklarına", "özgürlüğüne", "yeniden doğuşuna" ve "aydınlanmasına" vurgu yapılır.¹³

Devrim, Yunan diasporasındaki aydınlar arasında büyük heyecana ve çok çeşitli olumlu tepkilere neden olur. Devrimin hemen ilanını desteklemeyen Adamantios Korais*,¹⁴ 17 Mart 1821'de Paris'ten, Londra'daki Aleksandros Kontostavlos'a Yunan hadiselerinin Amerika ve Avrupa'daki siyasi değişimlerle aynı kaynağa sahip olduğunu yazar, ancak arada "bizim için değişim henüz siyasetin ahlaki ön hazırlığıdır",¹⁵ diye özetlediği bir fark olduğunu belirtir. Bu, *Mémoire*’nda

- 11 I. Filimon, *age*, c. 2, s. 309 ve sonrası. Patrikhanenin devrime karşı tutumu için bkz. Sia Anagnostopoulou, "Konstantinopolis Patrikhanesi'nin İktidara Dair Emperyal Zihniyeti Bağlamında Devrim Çifte Okuması. Osmanlı-Ortodoks Vatandaşlığından Yunan İredentizmine", *1821 Yunan Devrimi. Bir Avrupa Olayı* (Yunanca), ed. Petros Pizaniyas (Atina: Kedros, 2009), s. 289-306. Patrikhanenin tutumu şüphesiz Osmanlı hükümetinin tutumuyla uyumludur. Bkz. Nikos Theotokas, Nikos Kotaridis, "Osmanlı Yönetiminin Kurumları ve Yunan Devrimi" (Yunanca), *age*, s. 334-342.
- 12 V. Panagiotopoulos, "Mora'da Bağımsızlık Mücadelesinin Başlangıcı. Takvimsel Bir Yaklaşım" (Yunanca), *6. Uluslararası Mora Araştırmaları Konferans Bildirileri (Tripoli 24-29 Eylül 2000)*, c. 3 (Atina: Mora Araştırmaları Derneği, 2001-2002), s. 449-461.
- 13 "Petrobey Mavromihalis ve Messinia Senatosu'nun Avrupa Saraylarına Manifestosu (Yunanca), Kalamata 25 Mart"; bkz. Filimon, *age*, c. 3, s. 28 ve sonrası. "İdra, 16 Nisan 1821 Devrim Belgesi, İdra Adasının Sakinleri" (Yunanca); bkz. *ibid.*, s. 112-113.
- 14 Korais'in devrim karşısındaki tutumu için, bkz. Emmanuel N. Frankiskos, *Adamantios Korais; Çağdaş Yunanistan'ın Kurucuları* (Yunanca), s. 93 ve sonrası.
- 15 Adamantios Korais, *Yazışmalar* (Yunanca), c. 4 (1817-1822), ed. K. T. Dimaras, (Atina: OMED, 1982), s. 282.

(1803)¹⁶ kullanmış olduğu *révolution morale* kavramına atıfta bulunan bir ifadedir. Dimitrios İpsilantis* 1 Nisan'da Korais'e "tıranlara karşı silahlanmayı" duyurmak için yazar ve onları yok etmek ya da medenileştirmek amacıyla "Senin Grekler şimdi Osmanlılara yüz yüze karşı koyuyor" der.¹⁷ Pisa'da bulunan ve Yunanların olası seferberliğine,¹⁸ bigane olmayan Aleksandros Mavrokordatos*,¹⁹ 2 Nisan'da "korkunç bir ayaklanma" olduğunu öğrendiğinde sevinçle dolar ve aceleyle arkadaşlarına bundan kaynaklanacak "soyul mücadelelerin" müjdesini verir.²⁰ Aynı gün Yeorgios Praidis Paris'ten Livorno'da bulunan Andreas Louriotis'e²¹ İpsilantis'in beyannamelerinin ortalıkta dolaştığını aktarır ve "Konstantinopolis'te harekâtlar oldu, tersane, tophane ve başka yerler ele geçirildi" ve "ulusun cesur kararı uygulamaya konuldu" diye yazar. Ona "cesur tezlerimizin mutlu neticesini" görme şansına erişmesini diler. Trikoupis'in* "uykusunda dans ettiğini" ekler ve bu arada Trikoupis'in kendisi de "aklımı kaybettim; sevince boğuldum" itirafta bulunur.²²

Dolayısıyla çeşitli şekillerde adlandırılan devrim, diasporadaki Yunan aydınları tarafından coşkuyla kabul görür. Metinlerine atalara ait özgürlükle ve aynı zamanda da Avrupa ve Amerika halklarının öz-

16 *Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce, Lu à la Société des Observateurs de l'homme. Le 16 Nivôse, an XI (6 Janvier 1803). Par Coray, Docteur en Médecine, et Membre de ladite Société*, s. 43-44, 52-53.

17 Korais, *age*, 283.

18 Pisa'daki Fenerli Rum çevresi ve onların radikal romantizm ve meşruti aydınlanmacılık ile ilişkileri ve devrim öncesi hareketleri için bkz. V. Panagiotopoulos, "1821'de Pisa'da Birşeyler Oldu" (Yunanca), *İstorika* no. 5 (1986), s. 177-182.

19 Christos Loukos, *Aleksandros Mavrokordatos, Çağdaş Yunanistan'ın Kurucuları* (Yunanca), ed. V. Panagiotopoulos, (Atina, Ta Nea, 2010); Georgios K. Theodoridis, *Alexandros Mavrokordatos; Yirmibir Devrinde Bir Liberal* (Yunanca), (Atina: Ulusal Araştırma Kurumu 2012).

20 Mavrokordatos'tan (Pisa) Arkadaşlarına, 2 Nisan 1821, *Yunan Tarihinin Anıtları*, c. 5, *Aleksandros Mavrokordatos'un Tarih Arşivi* (Yunanca), no. I, 1803-1822 yıllarına ait belgeler, ed. E. G. Protosaltis (Atina: Atina Akademisi, 1963), s. 32-33 (bundan sonra *MTA*).

21 Georgios Praidis ve Andreas Louriotis 1821 devriminde Aleksandros Mavrokordatos'u desteklediler ve politikacı olarak hem devrim sırasında hem de bağımsız Yunan devletinin kurulmasından sonra önemli mevkilerde bulundular (yay. haz.).

22 Praidis'ten (Paris) Louriotis'e (Livorno), 2 Nisan 1821, *ayrı eserde*, s. 33-35.

gürlüğüyle açıkça bağlantılandırılır. Metropolit İgnatios²³ bunu adil ve kaçınılmaz olarak görür çünkü “hangi halk özgür olmak isterse özgür kalır ve hiç bir güç de onu köleleştiremez.” Hatta “farklı zamanlarda ve dönemlerde kölelik boyunduruğundan kurtulmuş” halkların örneğini verir: Antik Yunanlar, İsviçreliler, İspanyollar, Hollandalılar, Portekizliler, Fransızlar, Amerikan kolonileri. 20 Mayıs 1821’de Pisa’da derlenen “Mora’nın Mevcut Durumu Üzerine Gözlemler”de liberal bir tavır ortaya koyan İgnatios’un özgürlüklerini kazanan halkların bu uzun örnek dizisine, geri çekilmesi ya da başarısız olması söz konusu olamayacak çağdaş Yunanlar da eklenir.²⁴

Bu arada Avrupa monarşileri Laibach konferansından sonra Yunan devrimini yasa dışı ilan etmiş ve Yunanların meşru hükümdarı olarak padişahı destekliklerini ortaya koymuşlardı. Fransa’da muhafazakâr çevrelerin görüşlerini, İpsilantis’i ve Eflak-Boğdan isyanını (“l’insurrection, dite Ypsilanti”), Fransız devriminin yarattığı ve her tür meşruiyete karşı dünya çapında savaş ilan eden bir “ucube” olarak nitelediği Haziran 1821 tarihli denemesinde ultra kralcı Kont De Salaberry ifade eder. Monarşik hükümetlerin meşruiyet doktrini Avrupa’daki en önemli şeydir ve bunu halkların adına koruyan Kutsal İttifak’ın çabalarına şükran borçlulardır.²⁵

Elverişsiz diplomatik iklim, 20 Haziran’da “sevinç gözyaşlarıyla” Dimitrios İpsilantis’e, “[Yunanistan’ın] bu kutsal mücadelelerinin yoldaşı” olamadığı için üzüldüğünü yazan Korais’in devrimci coşkusunu engellemez. Bununla birlikte, muhtemelen Fransız devriminin kanlı aşırılıklarını düşünerek “zorunlu olarak eşlik eden olumsuz siyasi değişikliklerin” mümkün olabildiğince azaltılmasını ve adalete, adil yönetime ve uygarlığa dayalı “ortak ve ana vatanımızın ve gelecekteki saadetini” hazırlamalarını öğütler. 16 Temmuz’da Kontostavlos’a mektubunda, “canavarın [sultanın] can çekiştiğinden, Yunanistan’ın

23 V. Panagiotopoulos, *Eflak Metropoliti İgnatios, Çağdaş Yunanistan’ın Kurucuları*.

24 E. G. Protopsaltis, *Eflak Metropoliti İgnatios (1766-1828), II. Yazışmalar, Siyasi Muhtıralar, İgnatios Hakkında Söylenenler, Notlar. Yunan Tarihinin Anıtları* (Yunanca), c. 4, no. II, (Atina: Atina Akademisi, 1961), s. 320-327.

25 [Comte De Salaberry], *Essais sur la Valachie et la Moldavie, théâtre de l’insurrection dite Ypsilanti*, Paris, Haziran 1821.

ondan kurtulacağına en ufak bir şüphe olmadığından” emin olduğunu yazar, yalnızca “özgürlüğü aşırı bir bedelle satın almamızdan” korktuğunu ifade eder.²⁶

Konstantinos Polihroniadis²⁷ Kasım 1821’de Paris’te, muhtemelen Ağustos 1821’den önce kaleme aldığı *Considérations sur la guerre actuelle entre les Grecs et les Turcs, par un Grec*²⁸ başlıklı bir broşür yayımlar. Liberal *Le Constitutionnel* gazetesinden olumlu eleştiriler alan broşürde devrim, onu eleştirenlere karşı Carbonaricilik ile alakası olmayan, bağımsızlık ve eski haklarını elde etmek için tüm ulusun meşru bir devrimi olarak müdafaa edilir.²⁹ Yunanların kılıçlarını tiranlara karşı nasıl kullanacaklarını Carbonarilerden öğrenmeye ihtiyaçları olmadığını yazar ve Yunan devrimini Carbonarilerin isyanıyla özdeşleştiren (“l’insurrection grecque à la révolte des Carbonari”), onu devrimlerin kayıp çocuğu ve kana susamış olarak nitelendiren yarı resmi *Observateur Autrichien* gazetesinin karşı suçlamalarının şüphesiz geçerli olmadığını söyleyerek İpsilantis’in savunmasını dahi üstlenir.³⁰ Ulusu için her şeyi feda eden İpsilantis, Yunanlara özgürlük çağrısı yapan cesur bir adamdır. Her ne kadar geçmişte halkın özgürlüğü ve egemenliği adına monarşi devrilmiş olsa da Yunan davası farklıdır: Ruhban sınıfı ve asilzadeler ulusla birlikte yürümekte ve halkın tepkisinden korkmamaktadır. Ayrıca Yunanistan’da zengin saray ve kiliseler bulunmamaktadır. Polihroniadis sözcüğe olumsuz bir anlam yükleyerek ve belki de Fransız devriminin vandalizmine gönderme yaparak “gerçek devrimcilerin” (*révolutionnaires*) bu kurumları uzun zaman önce yok eden Türkler olduğunu beyan eder. İpsilantis meşru hükü-

26 Korais, *age*, s. 287-294.

27 Korais’in çevresinden olan öğretmen ve aydın Konstantinos Polihroniadis’e dair biyografik bilgiler için bkz. F. G. Tasios, “K. Polihroniadis’in Platonas Petridis’e Yazdığı Yayımlanmamış Bir Mektup” (Yunanca), *O Eranistis* no. 10 (1972-73), s. 241-256.

28 Bildirge için bkz. Loukia Droulia, “1821’in Yabancı Dildeki Yunanca Metinlerinde Mücadelenin Meşrulaştırılması” (Yunanca), *Nea Estia* no. 88, (Noel 1970), s. 286-292. Bir başka anonim bildirge daha Polihroniadis’e atfedilir; bkz. L. Droulia, “Anonim ‘Notice sur l’état actuel de la Turquie’ (1821) adlı K. Polihroniadis eseri” (Yunanca), *O Eranistis*, No. 8 (1970), s. 325-328.

29 *Considérations sur la guerre actuelle entre les Grecs et les Turcs, par un Grec* (Paris: 1821), s. 27, 33.

30 *Ibid.*, s. 55-60, 66-67, 72.

meti tesis etmek için ulusa hitap etmiştir. Türklerin Avrupa'daki varlığı yasa dışıdır; ticarete, ekonomide ve denizcilikte olumsuz etkilere sahiptir ve hâl böyleyken Türkiye'nin Avrupa topraklarının yeniden paylaşılması dengeleri tümüyle değiştirecektir. Bu nedenle Avrupalı güçler, kendilerinin de çıkarına olacağından, bölgede bir Yunan devletinin kurulmasını temin etmelidir. Neticede onlar da uygarlık ve Hıristiyanlıklarını Yunanistan'a borçludur. Öyleyse, Yunan devriminin (*insurrection*) diğer Avrupa isyanlarıyla (*révoltes*) hiçbir ilgisi yoktur, Yunanların silahlanıp Türkleri Avrupa'dan kovmaya hakları vardır, aksi takdirde yok olacaklardır.³¹ Polihroniadis devrimin ilkelerinin görülmesi için beyannameyi Fransızcaya çevirir ve aynı zamanda Yunanların devriminin haklı olduğunu kanıtlamaya çalışır; çünkü Carbonarilerin durumunda olduğu gibi meşru bir hükümete karşı daha fazla özgürlük istemiyle başkaldırılmamış, yekvücut tüm ulus barbarlara karşı inanç özgürlüğünü ve ulusal bağımsızlığını savunmak ve antiktiteye has yönetim biçimlerinin yeniden canlanmasına heves etmeden Avrupa'nın uygar milletlerinden sayılabilmek için başkaldırmıştır.³²

Temmuz 1821'de Polihroniadis Paris'ten Praidis'e yazarak Yunanistan'daki devrim için bir siper vazifesi gören İpsilantis'in hareketinin sonuçlarıyla ilgili endişelerini dile getirir.³³ Belli ki Eflak-Boğdan devriminin nihai yenilgisinden haberdar olduktan sonra 2 Ağustos'ta Praidis, Sekeris ve Louriotis'e, Yunan devrimini "özgürlük politikasının bir sonucu" olarak gören Avrupa'daki muhafazakâr çevreleri çok kızdıran Filiki Eteria aleyhinde yazar. Polihroniadis'e göre hareketin "bir cemiyetin yönetimini değil ulusal bir yönetimin" ihdasına çalıştığı, "özgürlükçüden çok dini" bir karakterde olduğu gösterilmelidir.³⁴ Öte yandan Polihroniadis, 20 Ağustos'ta Korais'le birlikte, Haiti Cumhuriyeti başkanına ve onun "parlak demokrat" vatandaşlarına büyük

31 Ibid., s. 39-40. İpsilantis'i Minas Minoidis de "Avrupa'nın Kudretli Hükümdarlarına" başlıklı broşüründe savunur. *Aux très puissants Souverains de l'Europe* (Paris: 1821), s. 11-12. Bununla birlikte hareketin ulusal bir karakter taşımadığına açıklık kazandırır ve Türk misillemelerini bilhassa vurgular. Bkz. Droulia, *agm*, s. 288.

32 *Considérations sur la guerre actuelle entre les Grecs et les Turcs*, s. 27, 31.

33 Polihroniadis'ten (Paris) Praidis'e (Marsilya), 6 Temmuz 1821, *MTA*, no. I, s. 49.

34 Polihroniadis'ten (Paris) Louriotis, Praidis ve Sekeris'e (Mora), 2 Ağustos 1821, *ibid.*, s. 52-55.

bir coşkuyla dostluk öneren ve her iki ulus için de özgürlük, adalet ve insanlığın galip geleceği şanlı bir gelecek beklentisini dile getiren bir mektuba imza atacaktır.³⁵ Korais, 1821'in Eylül ayında Vamvas'a* yazarak "devrimin uygun zamanda gerçekleşip gerçekleşmediği" ve "liderlerin vazifelerini doğru yapıp yapmadıkları" konusundaki endişelerini dile getirir. Ancak madem ki "iktidarın aptallığı [...] devrime ulusal bir biçim verdi", "bizi ya kazanmak ya da ölmek zorunluluğuyla karşı karşıya getirdi."³⁶

Bu arada, Filiki Eteriacılar İpsilantis ve cemiyetin Yunanlar tarafından onaylanmadığı konusunda bilgilendirilmişlerdi. Emmanuil Ksanthos* 10 Ekim'de Ancona'dan "pek münevver" İoannis Makris'e, Aleksandros İpsilantis'in adını duyduğunda "şeytan çarpmışa döndüğünü", onun karşısına temsil ettiğini iddia ettiği soyun ismini koyduğunu ve ayrıca soydaşların hareketin Rus desteğine sahip olmadığını öğrendiklerinde harekete karışmak istemediklerini yazar.³⁷

Senato başkanı seçilmiş olan Aleksandros Mavrokordatos, 27 Ekim'de Dimitrios İpsilantis'e, devrimin tamamen ulusal görünmek zorunda olduğunu, bu arada Filiki Eteria'nın diğer Avrupa hareketleriyle olan bağlantısının Yunan davasına zarar verdiğini ve Jakobenizm suçlamasını gündeme getirdiğini yazar.³⁸ 1821 Kasım'ında Polihroniadis Praidis'e yazarak, muhafazakârların devrimi "Avrupa'nın liberal örgütlenmelerinin" devamı saydıkları, liberallerin ise (elbette İngilizlerin de) onu "Rus eylemi" olarak gördüklerinden Avrupa'nın devrime karşı dönmüş olmasından duyduğu endişeyi dile getirir. Ayrıca, muhafazakâr çevreler, "hareketin Carbonariler tarafından başlatıldığı iftirasını yayıyor ve her türlü Avrupa himayesini engellemek istiyor" diye yazar. Bu olumsuz ortamda, "başka milletlerden makul ve hayırsever" insanların da bulunduğunu, bunların Yunanlara, "hareketleri-

35 Korais, age, s. 303-305.

36 Ibid., s. 307. Korais "haklı başkaldırının" ya da "devrimin" zamansızlığını 1825'te de vurgulayacaktır. Ona göre Türklere karşı nefretin yanında ulusun böyle bir "girişimin" altında kalkabilmesi için "uygun eğitime" de sahip olması gerektiğini yazıyor ve aynı zamanda ulusun başındakilerin çıkarıcılığına da dokundurmada bulunuyordu. Bkz. ibid., c. 5, (Atina: OMED, 1983), s. 250-257.

37 *Emmanouil Ksanthos'un Arşivi*, c. 3, s. 282-283.

38 *I. Filimon*, age, s. 510-515. Mukayese için bkz. H. Loukos, age, s. 20-21.

mizin ulusal olduğunu” ve “soyun bütünüün yer almadığı gizli cemiyetlerin eseri olmadığını” kanıtlamalarını tavsiye ettiklerini vurgular. Bu bakımdan, Filiki Eteria'nın isminin hiç bir şekilde duyulmamasının ulusun çıkarına olduğunu ekler.³⁹ Polihroniadis, “başka milletlerden makul” kişilerin desteğine gönderme yaparken muhtemelen muhafazakâr Yunan muhiplerini ima etmektedir.⁴⁰

1821 Eylül'ünden itibaren Yunan devriminin meşruiyeti meselesi, toplumsal meseleleri ele alan Fransız yazarları olan Henri de Bonald ve Achille de Jouffroy arasında bir tartışma konusu olur. Monarşist gazeteler olan *Journal des Débats* ve *Gazette de France* gazetelerinin sütunlarında cereyan eden bu münakaşaya coğrafyacı Conrand Malte-Brun da müdahil olur. İlmli bir monarşist olan de Bonald, “Avrupa'da karargâh kurmuş” barbar istilacılara karşı yürütülen Yunan bağımsızlık savaşının meşruiyetini öne sürer. Türk hükümdarını Yunanların meşru hükümdarı ve Fransa'nın müttefiki olarak gören *ultra* monarşist de Jouffroy ise liberallerin desteklediği Yunan devrimini ve hâkim olan anarşiyi kınar.⁴¹

39 Polihroniadis'ten (Pisa) Praidis'e (Mesolongi), 2/14 Kasım 1821, *MTA*, no. I, s. 79. Aynı görüşü metropolit İgnatios da Pisa'dan Yunan yönetimine yazarak dile getirecektir (Mart 1823): “Bu ses Avrupa'nın tüm güçlerini bize karşı birleştirdiğinden Eteria'nın isminin kesilmesini istiyorlar”; bkz. E. G. Protopsaltis, *age*, s. 138.

40 Muhafazakâr Yunan yanlıları için bkz. Jean Dimakis, “Les réactions en Occident face à l'insurrection grecque en tant qu'expression des idées politiques du temps”, *Études slaves et européennes*, XIX (1974), s. 109-114. Frédérique Tabaki-Iona, “Philhellénisme religieux et mobilisation des Français pendant la révolution grecque de 1821-1827”, *Mots* 79 (2005), s. 47-60.

41 Jean Dimakis, *La guerre de l'Indépendance grecque vue par la presse française (période de 1821 à 1824)* (Selanik: Institute for Balkan Studies, 1968), s. 188-213. Viyana Kongresi'nden (1814) sonra Kutsal İttifak'ın da desteklediği Avrupa'nın monarşik meşruiyet ilkesine yanıt olarak Yunan devriminin meşruiyeti, tutucu çevrelerden kaynaklanır ve sonrasında da liberaller tarafından benimsenir. Vassilis Panagiotopoulos o dönem ortaya çıkan Yunan diplomasinin bu tezi için temel fikrin “Ortodoks aydınlanması” çevresinden çıkmış olmasının muhtemel olduğunu varsayar ve ilham kaynağı olarak da Aleksandros Stourtzas'ı öne sürer. Bkz. Panagiotopoulos, *age*, s. 340-341. Ayrıca bkz. Stella Gervas, *Réinventer la tradition. Alexandre Stourdza et l'Europe de la Sainte-Alliance* (Paris: Honoré Champion, 2008), özellikle ss. 349 ve devamı. Fakat Polihroniadis bu tezi Yunan dostu monarşik Fransız çevresinden almış gibi görünüyor.

Daha sonra Polihroniadis, broşüründe İpsilantis'inkiyle soyun⁴² devrimi arasında ayırım yapmadığı için pişman olduğunu itiraf eder ve İpsilantis'e dönük, ona geçmişte verdiği desteğin verdiği haklılıkta kişisel ithamlarda bulunur.⁴³ Türkler alışlageldiği gibi devrimi kanla bastırıldığından, tüm bir "ayaklanmış vilayet" nüfusunun bedelini ödediği yağmalar, çatışmalar ve korkaklık için Eflak-Boğdan'ın "isyancılarını" suçlar.⁴⁴

5 Ocak 1822'de Polihroniadis Pisa'dan Dimitrios İpsilantis'e asla Filiki Eteria'ya üye olmadığına açıklık getirir ve adil bir gözlemci olarak "çok olumsuz dış koşullara karşın" gerçekleştirilen girişimin "zamansız ve özensiz" olduğunu vurgular. Tıpkı Mavrokordatos gibi, Yunan devriminin din ve ulusa vurgu yapması gerekirken aynı özgürlük ilkelerini öne sürdüğü Avrupa'daki devrimlerle özdeşleştirilmesi sorununda ısrar eder.⁴⁵

Polihroniadis, Avrupa'da devrimin karşı karşıya getirdiği iki "fraksiyon" olan monarşistler ve liberaller arasında monarşist Yunan muhiplerine eğilim gösterir. Yunan devrimini destekleyen liberaller arasında (Mart 1822'de) Napolyon'un eski danışmanı Peder Dominique Dufour de Pradt'a ve onun Yunanistan'la ilgili bölümünü "garip" olarak nitelendirdiği *L'Europe et Amérique* adlı kitabına değinir.⁴⁶ De Pradt özel olarak Yunanistan'a ilişkin olarak yazdığı bir başka kitabında, Yunanistan'ın Avrupa'yla ilişkilerini inceleyerek Yunan devrimini Avrupa ve Amerika'da gerçekleşen ulusal devrimlere benzetir ve onu genellikle başarısız olan ve bireysel karaktere sahip *révoltes*'lerden

42 Polihroniadis'ten (Pisa) Praidis'e (Mesolongi), 19/1 Aralık 1821, *MTA*, no. I, s. 82-86.

43 Polihroniadis'ten (Pisa) Praidis'e (Mesolongi), 2/14 Kasım 1821, *age*, s. 80.

44 Polihroniadis'ten (Pisa) Praidis'e (Vrahori), 22/3 Ocak 1822, *age*, s. 88.

45 Phaidon K. Bouboulidis, "Mücadele Hakkında Haberler ve Eleştiriler 1821-1824 D. Postolakas'ın arşivinden" (Yunanca), *ΔΙΕΕΕ* no. 12 (1957-1958), s. 14-71 (: 24-25).

46 Söz konusu olan *L'Europe et l'Amérique en 1821; par M. de Pradt, ancien archevêque de Malines. Deuxième partie* (Paris, 1822) adlı kitapla ve onun XXII. "La Grèce" (s. 164-190) ve XXXII. "Aperçu de l'année 1822" bölümleridir (s. 518-533).

ayırt ederek *révolution* olarak adlandırır.⁴⁷ De Pradt Aleksandros İpsilantis'i destekler ve Yunan devrimini ulusal devrimlere dahil eder. Ancak bununla birlikte onu demokratik karakterde ve dolayısıyla da Amerika'nın uzaktaki demokrasilerini bile zor kabullenen Avrupa monarşileri için korkutucu olarak görür.⁴⁸

Yunanlar artık "Mavrokordatistler" ve "İpsilantisçiler" olarak ayrılmışlardır. Birincilere göre, Avrupa ve Amerika'daki devrimlerle ve keza İpsilantis'in hareketi ve Filiki Eteria ile araya mesafe konulmalı ve bundan böyle istilacılara karşı savaşa ve başka toplumlara zarar vermeyi amaçlamayan ulusal hakların savunulmasına ağırlık verilmelidir. Eflak-Boğdan ile Yunanistan'daki devrimler arasındaki ayrım, Panayotis Kodrikas'ın⁴⁹ *Remarques politiques sur la cause des Grecs* (Paris 1822) isimli, sıklıkla de Bonald'a gönderme yaptığı broşüründe büyük bir açıklıkla yapılır. Kodrikas çarlık rejiminin sempatisini kazanma çabasında Eflak-Boğdan devrimini *révolution* (ama aynı zamanda da *folle entreprise*) olarak adlandırırken ulusun meşru devrimini *insurrection* kavramıyla tanımlar. Hatta meşru Osmanlı hükümetine karşı ayaklanan yeniçeri ve sipahileri, barbar işgalcinin zulmü karşısında kendini savunan Yunanlara atfedilmemesi gereken bir terim olan *rebelles* olarak adlandırır.⁵⁰

Malte-Brun'un⁵¹ meşruiyet anlayışından⁵² uzak olmayan bu görüşler, İpsilantis'in Eflak-Boğdan'a yürüyüşünü (*rébellion*) kınayıp Yunanların onu izleyen ulusal devriminin (*insurrection*) itibarını iade eden 24 Ekim 1822'deki sayısında monarşik *Journal des Débats* gazetesi tarafından da tekrar edilir. Polihroniadis'in saygı duyduğu,

47 *De la Grèce dans ses rapports avec l'Europe, par M. de Pradt, ancien archevêque de Malines, seconde édition* (Brüksel, 1822), s. 67.

48 *Ibid.*, s. 60, 72-73.

49 Panagiotis Kodrikas (1750/55-1827): Fener liderlerinin sekreteri ve Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın tercümanıydı. Eserleri ağırlıklı olarak filolojik içerik taşıyor (yay. haz.).

50 *Remarques politiques sur la cause des Grecs*, Paris 1822, 21-22.

51 Malte-Brun bu görüşü meşruluk üzerine yazdığı tezde destekleyecektir (1824). Bkz. Conrad Malte-Brun, *Traité de la légitimité considéré comme base du droit public de l'Europe*, (Paris, 1824), s. 277.

52 Gazeteden alıntı, *MTA*, no. I, 326-330.

dengeleri iyi bilen Kodrikas,⁵³ Mavrokordatos'a, sağduyulu davranıp rejim meselesi uğruna Avrupalı güçlerin düşmanlığını kazanmamaları gerektiğini yazar. Önemli olan meseleler ulusal kurtuluş, özerklik ve ulusun kültürüdür. Yönetimin istikrarı da önemlidir, çünkü aksi takdirde Yunanlar yabancıların gözünde itibarlarını kaybedecekler ve "kurtuluş mücadelesini" uzatacaklardır. Siyasete bulaşmak onların aleyhine olacaktır. Liberaller ile monarşi ya da despotizm yanlıları arasında ayırım yapmamaları, hatta liberallerle fazla ilişki kurmaktan da kaçınmaları, Avrupa ve Amerika'daki devrimci hareketlerle özdeşleşmemeleri iyidir.⁵⁴ Kodrikas, yabancılar üzerinde kötü izlenim bıraktıkları ve bağımsızlığa yaraşır gözükmedikleri için Yunanların Tripoliçe (Tripolitsa) katliamında olduğu gibi Türklerin barbarlıklarını taklit etmemeleri gerektiğini belirtir. Fransız devriminin kanlı aşırılıklarına atıfta bulunmaktan geri kalmaz, ancak barbarlığın taklit edilecek bir örnek teşkil etmediğine,⁵⁵ hele hele Yunanlar zayıf konumda olduklarından suçlamalara mahal vermemeleri gerektiğine dikkat çeker. Hatta beyannamelerin diline ve kurumlara verilen demokratik isimlere dikkat çekerek yabancıların taklit edilmemesi gerektiğini vurgular.⁵⁶ Daha da açık bir biçimde, Polihroniadis ve metropolit İgnatios, Mart

53 Daha sonra, (Şubat 1824) Mavrokordatos'a içtenlikle Kodrikas'ı tavsiye edecek ve onun Korais ile olan düşmanlığını görmezden gelecektir. Bkz. *MTA*, no. IV, 1824 *Belgeleri* (Yunanca), ed. E. G. Protopsaltis (Atina: Atina Akademisi, 1971), s. 155. Kodrikas, Mavrokordatos'a "Bir aşırılığın Yunanistan'ın işleri için yararlı olacağına inanmıyorum" diye yazan Spyridon Trikoupis tarafından *ultra* (aşırılıkçı) olarak suçlanacaktır. Bkz. S. Trikoupis'in mektubu (Nafplio, 26 Mart 1825), *MTA*, no.V, 1825'in *Belgeleri* (Yunanca), ed. E. G. Protopsaltis (Atina: Atina Akademisi, 1978), s. 135-137.

54 Kodrikas'tan (Paris) Mavrokordatos'a, tarihsiz, *MTA*, no. III, 1823'ün *Belgeleri*, ed. E. G. Protopsaltis (Atina: Atina Akademisi, 1968), s. 18-19.

55 *Tableau synoptique de l'administration turque suivant les principes de la religion mahométane qui en est la base* (1827) başlıklı tezinde Jakobenezim ve İslamiyet arasındaki benzerlikleri savunacaktır. Kodrikas'a göre, iki tehlikeli dogma da aslında bir yandan güçlülerin adaleti hüküm sürerken kardeşlik ve çeşitlik kisvesi altında adalet hakkında aynı ahlaki ilkelere, aynı görüşlere sahiptir; bkz. Jean Dimakis, *P. Codriva et la question d'Orient sous l'Empire français et la Restauration* (Paris/Montreal: Jean Maisonneuve-Presses de l'Université de Montréal, 1986), s. 111-113.

56 Kodrikas'tan (Paris) Mavrokordatos'a, tarihsiz, *MTA*, no. III, s. 20.

1822'de yönetimin Antik Yunan demokrasisine gönderme yapan isimleri (*Arcios Pagos** gibi) kullanmasını, bunun monarşistleri rahatsız edebileceği gerekçesiyle eleştirirler.⁵⁷ Polihroniadis, Yunanların henüz basın özgürlüğü gibi siyasi haklar açısından olgunlaşmamış olduklarını, bu nedenle de her şeyden önce bağımsızlık ve ulusal yönetimin sağlanması için uğraşmaları gerektiğine inanır. Hatta Fransız terminolojisine atıfta bulunarak ulusal otonomi, kişisel güvenlik, din, onur ve mülkiyet güvenliğini içeren *civiles* haklarla *politiques* olanlar, yani siyasete katılım arasında ayırım yapar.⁵⁸

Mavrokordatos metropolit İgnatios'a, devrimin temel amacının "ne istikamette olursa olsun hanedan değişimi" değil, ulusal bağımsızlık ve ulusal yönetim olduğunu yazarak duruma açıklık getirir (Nisan 1822).⁵⁹ Bir başka mektubundaysa şöyle yazar: "Yunanistan'da ne tür bir idare daha uygun olur diye sorgulamıyorum; ister monarşik olsun ister demokratik ya da aristokratik, Yunanistan'ın yönetimi ayrı olmalı ve Yunanlar politik bağımsızlığı olan bir ulus olarak kalmalıdır."⁶⁰ Yunanların Avrupa rejimleri nezdinde muteber olma ihtiyacı Polihroniadis'i bir kralın seçilmesinin gerekli olduğunu düşünenlerin öğütlerine rıza vermeye götürür. Yunan yönetimine hükümdarlardan hoşlanmayan liberal örgütlerle arasına mesafe koymasını öğütleyen Palaion Pat-

57 Polihroniadis'ten (Pisa) Praidis'e (Vrahori), 17 Şubat/18 Mart 1822, *MTA*, no. I, s. 132 ve Protopsaltis, *Eflak Metropolit İgnatios (1766-1828)*, c. II *Yazışmalar*, s. 137.

58 Polihroniadis'ten (Pisa) Mavrokordatos'a, 1/13 Kasım 1823, *MTA*, no. III, s. 580.

59 Mavrokordatos'tan (Korinthos) İgnatios'a, 18 Nisan 1822; bkz. Protopsaltis, *Eflak Metropolit İgnatios (1766-1828)*, II. *Yazışmalar*, s. 133.

60 Protopsaltis, *Eflak Metropolit İgnatios (1766-1828)*, I. *Biyografi, Yunan Tarihinin Anıtları*, c. 4, no. I (Atina: Atina Akademisi, 1959), s. 133-134. Ulusal bağımsızlığın (*indépendance nationale*) önceliğini, o olmadan bireysel özgürlüğün (*liberté civile*) olamayacağını liberal Jules David de vurgulayacaktır (*Appel aux nations en faveur des Grecs, par un citoyen français*, Paris, 1821, s. 9). Diğer yandan Korais 1825'te, "kısa sürede topraklarını refah diyarı haline getiren zeki Anglo Amerikanların örneğine" bakmayı sürdürür. "Ne için? Çünkü kendi yasaları tarafından yönetilirler ve bu yasalara tanrının yasaları gibi saygı duyarlar." Ona göre tiranlıktan kurtulmuş küçük Yunanistan için uygun olan rejim budur; kalabalık ve büyük memleketlere uyan monarşi değil. Bkz. Korais'ten Siyasi ve Askeri Makamlara, Nafplio, 2.8.1825, *Yazışmalar*, c. 5 (Atina: OMEDE, 1983), s. 254.

ron Metropoliti Germanos* da aynı tutumu sergiler.⁶¹ Polihroniadis, liberal düşüncelerine ve Fransa'da olduğu gibi her türlü özgürlüğü ve keza Yunan devriminde olduğu gibi Amerika'da da yerleşimcilerin devrimci hareketlerini bastıran monarşi ve despotizmi eleştirmesine karşın, Eteria'nın ulusa zarar verdiğine inanmaya devam eder ve nihayetinde Yunanların her halükârda "Avrupa'nın hâkim politikasını" izlemek zorunda oldukları fikriyle uzlaşır.⁶²

İgnatios devrimin nedeni olarak Türklerin kötü yönetimini görür ve Avrupa ve Amerika'daki devrimlerin benzer nedenlere sahip oldukları fikrini benimser. Ancak devrimin Fransız devrimiyle doğrudan bağlantılı olduğunu, o sırada zayıflamaya başlamış olsa da Fransa ve Türkiye'nin ittifakı nedeniyle reddeder. Hatta Fransız devriminin, demokratik sisteminin ilk Müslümanların halkçı ve demokratik sistemiyle olan benzerliği nedeniyle Türkiye'de de etkisi olduğu görüşünü dile getirir. İç isyanlarla sarsılan Türkiye'de devrimci bir ruhun zaten var olduğuna ve Yunanların Fransız devriminden Osmanlı İmparatorluğu'nda yarattığı anarşi nedeniyle dolaylı olarak etkilendiklerini bile öne sürer.⁶³ Dahası maceracıların zararlı bir sektî, Yunanlara yabancı Carbonariler olarak nitelendirdiği Filiki Eteria ile her türlü ilişkiyi reddeder.⁶⁴

Avrupa'nın toplumsal devrimleriyle zamanlamasının çakışması gerçeğinin dışında, Restorasyon ve Kutsal İttifak döneminin Yunan devrimi için toplamda olumsuz, ancak Carbonarizm içinse onun zir-

61 Palaia Patra Metropoliti Germanos'tan (Ancona) Yönetime, 4 Kasım 1823, *MTA*, no. III, s. 586-587.

62 Polihroniadis'ten (Pisa) Mavrokordatos'a, 17/10 Ocak 1824, *MTA*, no. IV, s. 75-80.

63 Protopsaltis, İgnatios'un "Fransız Devriminin Türkleri belki de birçok başka ulustan daha fazla etkilediği şeklindeki paradoksal görüşü ifade ettiğini" ve "eğer Fransız Devrimi bazı Yunanlar üzerinde tesirli olduysa bunun dolaylı bir etki olduğu ve yönetici Türkler kanalıyla gerçekleştiği" şeklinde yorum yaptığını belirtir. Bkz. Protopsaltis, *Eflak Metropoliti İgnatios (1766-1828)*, c. I. *Yazışmalar*, s. 198.

64 1822 Ekim'inde Fransızca yazılmış "Grèce, Causes de sa Révolution et son État actuel" başlıklı metinde, bkz. E. G. Protopsaltis, *Eflak Metropoliti İgnatios (1766-1828)*, c. II. *Yazışmalar*, s. 327-342.

veye ulaştığı bir konjonktür olduğuna şüphe yoktur.⁶⁵ Taleplerinin kabulü için mücadele eden Yunanlar, Avrupa'nın egemen politikasıyla uzlaşarak, yayınlarında ve yazışmalarında Carbonarizme dair suçlamaları savuşturmaya ve devrimin ulusal ve bağımsızlıkçı içeriğini öne çıkarmaya çalışırlar. Aleksandros Stourzas* kaleme aldığı broşürde (Paris 1823) modern siyasetin onu diğer devrimlerle özdeşleştirmeye çalıştığı için Yunan Devrimini yanlış anladığını kanıtlamaya girişir.⁶⁶ Ioannis Orlandos 1824'te Londra'dan Nafplio'daki Yeorgios Kountouriotis'e* yazar ve ulusun Avrupa hükümetlerine ne kadar ihtiyacı olduğunu vurgulayarak “özgürlük ve özellikle Carbonarizmle ilgili isimlere” mesafeli durmasını öğütler.⁶⁷ Aleksandros İpsilantis'in yakın arkadaşı olan ve muhtemelen kendisi de Filiki Eteria mensubu olan Aleksandros Kantakouzinis (Halle, 1824)⁶⁸ yazdığı mektuplarda “kimilerinin haksız yere Filiki Eteria'nın Masonluk, Carbonarizm ya da herhangi başka bir gizli cemiyetle bağının olduğunu sandığını” açıkça vurgular.⁶⁹ Bunun aksine Filiki Eteria üyesi ve mason olduğu kanıtlanmış kardeşi Yeorgios Kantakouzinis, “Odessa'daki bazı Yunanların, özellikle Mora, Epir ve Teselya bölgelerindeki Yunanların masonlarla ilgili taşıdıkları tüm hurafe ve önyargılara rağmen hür masonluk modeline uygun bir yurtsever birlik kurmaya karar verdiklerini” yazar. Bununla birlikte devamında “bu cemiyetin vatanseverler tarafından, gelecekteki yönetim şeklini hiçbir şekilde tasavvur etme-

65 E. J. Hobsbawm, *Devrimler Çağı 1789-1848* (Yunanca), (Atina: MIET, 1992), s. 161 ve devamı. Ayrıca bkz. Gunnar Hering, “19. Yüzyıl Başındaki Devrimci İsyanlar Meselesi Üzerine” (Yunanca), *Ta İstoriika* no. 24-25 (1996), s. 105-120; *Latin Amerika'nın Bağımsızlığı için Devrimci Hareketlerin 200. Yılı 1810-2010* (Yunanca), Uluslararası Konferans Bildirileri (Rethimno Kampüsü, 19-20 Kasım 2010), ed. Maria Damilakou – Christos Loukos (Atina: EMNE/Mnimon, 2011).

66 *La Grèce en 1821 et 1822. Correspondance politique publiée par un Grec* (Paris: 1823).

67 10.5.1824'te. Bkz. *Lazaros ve Georgios Kountouriotis Arşivleri 1821-1832* (Yunanca), ed. A. Lignos (Atina: 1966), c. 2, s. 289.

68 *Briefe eines Augenzeugen der griechischen Revolution von Jahre 1821. Nebst einer Denkschrift des Fürsten Georg Cantacuzeno über die Begebenheiten in der Moldau und Walachey in den Jahren 1820 und 1821. Mit Rigas portrait* (Halle: 1824).

69 *Yunan Devrimi'nde İki Prens*, s. 181-182.

den sadece Türklerin baskıcı boyunduruğundan kurtuluş için bir araç olarak görüldüğü” açıkça belirtilir.⁷⁰ Eski voyvoda İoannis Karatzas, 1826’da Mavrokordatos’a, bizzat Metternich’le konu hakkında yaptığı bir yazışmayı aktarır ve kendisinin suçlamaları reddederek Yunanların “reayalık” sözcüğünü bir daha duymama kararında ısrarcı olduklarını açık yüreklilikle bildirdiğinden bahseder.⁷¹ Aleksandros İpsilantis bile Rus çarı Nikola’ya Ocak 1828’deki mektubunda Avrupa’nın, özellikle Napoli ve Piyemonte’nin “çalkantılı isyanlarına” olan ideolojik borcunu reddedecektir: “Beni öncelikle yanlış zamanı seçmekle ve bazı şeyleri çok zorlamakla suçladılar. Ama Napoli ve Piyemonte devrimleri patlak verdiğinde, başlangıçta bu iki ülkenin çalkantılı ruhlarını isyana sevketmiş olanlarla tamamen alakasız olan teşviklerimizi zaptetmek namümkün hale geldi.”⁷² Aleksandros Mavrokordatos, 1834’te İtalya’ya seyahat ettiğinde günlüğüne Yunanların ulusal devrimiyle İtalyan liberallerinin devrimi arasındaki farkı not edecektir: “Genel olarak liberal olarak adlandırılanların İtalya’daki hareketinin hiç demesem bile pek o kadar da ulusal olmadığını ve baskıyla karşılaşmasa o kadar kolay yayılamayacağını gözlemledim. Yunan devrimiyle İtalyan devrimi arasında ne fark var? İlki zorunluluktan doğdu, bütün nüfus baskı altındaydı ve özgürleşmek istiyordu. İkincisi, toplumun haklarını güvenceye alan kurumların varlığına rağmen belki de daha özgür bir hükümet isteyen az sayıda kişi tarafından başlatıldı.”⁷³

İsyan mı Devrim mi?

İsyan sözcüğü her ne kadar sıklıkla devrim sözcüğünün eş anlamlısı olarak kullanılsa da (örneğin Mavrokordatos’un cümlelerinde “yeni isyan eden yerler” ve “çevredeki yerleri devrim için cesaretlendirmek

70 Ibid., s. 259.

71 Karatzas’tan Mavrokordatos’a, tarihsiz, *MTA*, no. VI, *1826’nın Belgeleri*, ed. E. G. Protopsaltis (Atina: Atina Akademisi, 1986), s. 377-388.

72 Io. Filimon, *age*, c. 2, s. 224 ve devamı.

73 *Aleksandros Mavrokordatos’un Yayınlanmamış Günlüğü* (Yunanca), Münih – Berlin (1834-1837), ed. Christos Loukos (Atina: Yunan Parlamento Vakfı-Benaki Müzesi 2011), s. 12.

istiyor” ifadeleri aynı bağlamda kullanılır),⁷⁴ metropolit Ignatios’un Mavrokordatos’a yazdığı mektupta da (Ağustos 1821) görüldüğü gibi meşru iktidara karşı bir başkaldırı olarak olumsuz bir anlam yüklü ayrılma anlamını da taşır.⁷⁵

İşyan ve *isyancılık* sözcükleri zamanla Yunan idaresinin “isyankârlar” ve “vatansever olmayanlar” diye de anılan muhaliflerini ve hatta aynı zamanda Mora’nın askeri liderlerini tanımlamak için kullanılır.⁷⁶ Kravara ileri gelenlerinin Mavrokordatos’a gönderdikleri mektupta Yunanlıları iç savaşa ve yönetime karşı isyana sürükleyenleri damgalamak için dönüşümlü olarak *isyankârlar*, *ihtilalciler*, *hizipçiler*, *Türklerin yandaşları* ve *zorba müsveddeleri* sözcükleri kullanılır.⁷⁷

Devrim sözcüğü “Türkiye devriyle” karşıtlık ilişkisi içerisinde bir dönemleştirme tabiri olarak da kullanılırken, sık sık da sözcüğe “ulusal”, “Yunan”, “genel”, “meşru” ve “kurtarıcı” gibi sıfatlar eşlik eder. Alternatif olarak, “tiranlara karşı mücadele” ya da “kurtuluş mücadelesi”, “vatanımızın hareketi”,⁷⁸ “soyun girişi”, “soyun özgürlüğü”, “tiranlığa karşı mücadele eden Yunanistan”, “Yunanistan davası”,

74 Mavrokordatos’tan (Ligovitsiou) N. Stournaris ve G. Rangos’a, 7 Eylül 1824, *MTA*, no. IV, s. 883-884.

75 Protopsaltis, *Effak Metropolitli İgnatios (1766-1828)*, c. II. *Yazışmalar*, s. 124-126.

76 Nikos V. Rotzokos, *Yirmibirde Devrim ve İç Savaş* (Yunanca), (Atina: Plethron, 1997), s. 90-91.

77 Georgakis Mavromatis ve Georgakis Kannavos’tan Mavrokordatos’a, tarihsiz, *MTA*, no. III, s. 701-703.

78 *Hareket* sözcüğünü, padişahın muhafız birliğinden olup Rumların dini nefret duygularıyla harekete geçtiğini varsayan ve devrimcileri vatan haini ve kâfir olarak niteleyen Mîr Yusuf el-Moravî de Mora’daki devrimin ilk iki yılına dair yaptığı anlatımda kullanır. Bkz. Sofia Laiou, “Bir Osmanlı Münevverinin Anlatımına Göre Mora’da Yunan Devrimi”, *1821 Yunan Devrimi (Yunanca)*, s. 307-319. Osmanlı hükümetinin idarecilere gönderdiği bir tamimde de vatan hainliği ve din savaşının bahsi geçer (5 Mayıs 1821): “Böylece Rumların İslam milletine karşı sinsî niyetleri ve hıyaneti ortaya çıktı [...] Parlak İslam dinini yıkıp yok etmek için -Allah vermesin- iğrenç bir plan yapan devletimizin kâfir düşmanları yıkılıp sonsuza dek yok olacaklar.” “Şeytanın yolundan gitmeyip isyan etmeyenlerin” ayrı tutularak “başkaldıran reayanın” kökünün kurulmasının gerektiğini vurgulayan halka dönük bir beyannameye “Rum milletinin” başkaldırısının Rusya tarafından kısıktıldığından bahseder. Bkz. Nikiforos Moshopoulos, *Yunan Tarihçileriyle Kıyaslamalı Olarak Türk Vakânüvislerine Göre Yunan Devriminin Tarihi* (Yunanca), (Atina: Entypon, 1960.) s. 226-227, 234.

“Yunanistan’ın meseleleri”, “Yunanların yeniden doğuşu”, “Yunanistan’ın dirilişi”, “yeniden canlanması” tanımları da kullanılır. Bu çeşitlilik ifade ve üslup gereksinimlerine, bazen de *renaissance*, *Wiedergeburt* (uyanış, canlanma) *regénération* (yeniden doğuş) gibi yabancı terimlerin çevirisine hizmet eder.⁷⁹

Resmi metinlerde “savaş”, “mücadele”, “devrim” gibi sözcükler ve “silahlara sarılıyoruz” gibi ifadeler kullanılır. Anastasios Polizoidis’in yazarı olduğu 1. Epidavros Ulusal Meclisi’nin* bağımsızlık bildirgesinde (15.1.1822) belki de itinayla “ulusal” ve “kutsal” sıfatlarının eşlik ettiği *savaş* sözcüğü seçilir. Bunun ulusun bir kısmının demagojik ya da kişisel amaçlarla gerçekleştirdiği bir ayaklanma olmadığı hususu açıklanır. Bununla birlikte vurgu devrime daha çok liberal bir karakter vererek dine değil de insan haklarına (özgürlük, eşitlik, mülkiyet, onur) ve yasalara yapılır.

Devamında *devrim* sözcüğü resmi metinlerde de kullanılır. 3. Ulusal Meclis’in* bildirisinde (Trizina 5.5.1827) “ilahi”, “savunma savaşı” ve aynı zamanda da “meşru hükümdara karşı ayaklanmalardan” ayırdedilen “adil bir devrim” olarak adlandırılan devrimin içeriği net olarak belirlenir. Bu kelime dağarcığı adalet, aydınlanma ve dini biraraya getirir.⁸⁰ Kapodistrias’ın 4. Ulusal Meclis’e sunduğu bildirisinde (Argos, 11.7.1829) *devrim* sözcüğü bulunmaz, Avrupa ve ulusların hukuku tarafından onaylanmış olan “soylu mücadeleler” ve “kanlı fedakârlıklar” ifadeleri seçilir.⁸¹

Bildiğimiz üzere, kritik 1821 hadisesini ifade etmek için kullanılan *devrim* sözcüğü tıpkı *mücadele* (kurtuluş ve bağımsızlık) sözcüğü gibi tümüyle olumlu bir içeriği barındıracak, bu arada isyan sözcüğü özellikle büyük olasılıkla olumsuz anlam yüklü isyan ve nifak anlamlarına gelecektir. 19. yüzyılın ortalarında iki sözcüğün ayırt edildiği ancak kullanımlarının henüz netleşmediği görülmektedir. Ancak bunlar başka bir çalışmanın konusunu oluşturur.

79 *Yunan Yeniden Doğuş Arşivleri*’nde elektronik ortamda kabaca bir araştırma, devrim sırasında sözcüklerin kullanım sıklığına dair bir fikir verir: Savaş (4974), mücadele (996), devrim (226), isyan (79).

80 Andreos Z. Mamoukas, *Yunanistan’ın Yeniden Doğuşu Sırasında Olanlar* (Yunanca), c. 8 (Atina: 1840), s. 62-63.

81 *Ibid.*, c. 9, (Atina, 1841), s. 127-128.